

**ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРИКІВ УРСР ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.:
ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ВИМІР**

У статті розглядається стан розвитку історичної науки на теренах України у другій половині ХХ ст. (1950-ті – 1980-ті рр.). Дане питання висвітлюється в історіографічному заломленні, що дозволяє більш чітко окреслити концептуальні підходи радянських українських істориків до написання робіт. У дослідженні проаналізовано деякі основні історіографічні праці зазначеного періоду, виявлено їх позитивні моменти та недоліки. Акцент було зроблено на вивченні академічних видань – монографій, колективних праць та дисертаційних досліджень.

Ключові слова: історіографія, КПРС, ідеологізація, кліше, офіційна лінія партії.

Історична наука є невід'ємною складовою суспільного життя. Історія в усі часи була провідною складовою у формуванні громадської свідомості. Радянська наукова система, що мала ідеологічне забарвлення та міфотворчий характер, дещо однолінійно зверталася до «уроку історії» у побудові державної політики, відтворюючи «власну» історію, відмінну від реального соціального буття. На сьогоднішній день актуальним є питання стану розвитку історичної науки в УРСР-СРСР у 1950-х – 1980-х рр. Метою даного дослідження є аналіз пріоритетних тем для вивчення українськими радянськими істориками другої половини ХХ ст.

Історіографія даного питання представлена роботами таких дослідників, як Я. Калакура, В. Яремчук та ін. [1]. Порівнюючи сучасне становище історичної науки із її становищем у часи УРСР, українські науковці виявляють низку концептуальних, методологічних ознак радянської історіографії. Так, радянська історична наука позначається колом «класичних» тем, які постійно досліджувалися на сторінках різних наукових видань. Це коло є обмеженим і складається з таких проблематик, як історія Великого Жовтня, колгоспне будівництво, соціалістичне змагання, Велика Вітчизняна війна, промисловий і сільськогосподарський розвиток тощо. Вивчення цих тем супроводжувалося певним набором кліше та фразеологізмів, якими були насичені наукові праці.

Лібералізація суспільно-політичного життя, яку привнесла хрущовська «відлига», спричинила зміни в історичних дослідженнях, визначивши нові наукові теми та підходи, що були заборонені в сталінську добу. У зв'язку із запровадженням процесу реабілітації жертв сталінських репресій, відбулися перегляд окремих ідеологічних догм та спроба більш критичного аналізу подій, що відбувалися на теренах СРСР у першій половині ХХ ст. Саме з другої половини 1950-х рр. до написання були залучені нові архівні документи, замовчувані періодичні видання, а досягнення радянського будівництва набували критичного пояснення з викривленням найбільш яскравих прорахунків.

Слід вказати, що українські історики намагалися дотримуватись класичних радянських постулатів у своїх розвідках. Але в той же час вони робили перші спроби вийти за визначену офіційну межу історичних досліджень, підготувавши цілу низку нових за своїм форматом наукових праць. Наприклад, В. Дядиченко – відомий історіограф – у своїй праці «Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – XVIII ст.» репрезентував новий погляд на Гетьманщину [2]. У його роботі вона постала як автономна одиниця в межах Російської імперії, зі своїми ознаками державності. Також В. Дядиченко був один з перших радянських істориків УРСР, хто підготував розділ про українську історіографію для третього тому «Очерков истории исторической науки в СССР».

Рухаючись у фарватері марксистсько-ленінської ідеології, автори «Очерков» викладали класичні радянські тези: про єдність історичного процесу на теренах всього Радянського Союзу, про керівну роль Комуністичної партії тощо. Але увагу привертає і певний плюралізм даного твору, який визначається у розподілі розділів монографії за вченими-істориками з різних союзних республік. Завдяки цьому, загальна ідея роботи дещо вийшла за межі марксистської догми, розширившись у бік національного аспекту історіописання.

Надзвичайно великий масив матеріалу опанувала група науковців на чолі із академіком, спеціалістом в області палеографії та спеціальних історичних дисциплін М. М. Тихомировим. Слід зазначити, що перший том «Очерков» готувався дуже обережно, адже у 1941 р. гострій критиці була піддана «Русская историография» М.Л. Рубінштейна через

«захоплення буржуазним об'єктивізмом» [3]. Так, зміст «Очерков» неодноразово ретельно перевірявся, навіть декілька разів переобирався колір видання. Слід підкреслити, що перший том даної праці виявився насиченим іменами різних істориків та їхнім внеском у розвиток вітчизняної науки. Але всі ці постаті були носіями ідей, які радянська наука у сучасному розумінні трактувала як комуністичні. Так, наприклад, такі видатні українські історики, як Д. Бангиш-Каменський, М. Маркевич, П. Куліш, М. Костомаров та ін. згадуються в праці як «націоналістичні», «буржуазні» науковці, які спотворювали історичну дійсність. Так, у першому томі зазначено: «В сочинениях Бангыш-Каменского и Н. Маркевича всячески восхваляются гетманы, украинские феодалы и старшины, замалчиваются факты непрерывного сотрудничества и взаимопомощи русского и украинского народов. Больше того, Н. Маркевич выдвинул лживый националистический тезис о «младшем брате, северном россиянине» и о демократизме Запорожской Сечи» [4, с. 604]. У цілому, відповідно до загальної концепції написання історичних творів, у теоретичному плані «Очерки» виступають як тенденційний твір із піднесенням радянської наукової думки над «буржуазною» західною.

Із колективних робіт зазначеного періоду слід також назвати роботу «Историография истории Украинской ССР». Дана розвідка була підготовлена колективом радянських істориків, більшість яких були членами української академії наук. Серед них: Д. Я. Телегін – дослідник давньої історії України, В.М. Ричка – дослідник Київської Русі, Ф.П. Шевченко – дослідник соціально-політичних проблем історії України XVII – XX ст. та інші. Слід відмітити, що текст роботи витриманий в класичному радянському стилі, коли історичні процеси слушно вписуються в марксистсько-ленінську схему розвитку суспільства. «Историография» не стала винятком в нищівній критиці так званих «буржуазних» істориків: «...В. Антонович, придерживаясь лженаучного постулата о «бесклассовости» украинского народа, подчинил ему свои истолкования истории гайдамацкого движения, ... освободительной борьбы крестьянско-козацких масс под руководством С. Палия...» [5, с. 114].

Розуміючи той факт, що праці істориків не можливо всі без винятку підігнати під основні положення марксистсько-ленінської ідеології, автори «Историографии» вдалися до певних хитрощів. Так, погляди Д.М. Бангиш-Каменського оцінені як позитивно, так і негативно: «Д.Н. Бангыш-Каменский, приводя значительный фактический материал, излагал его с монархических позиций, игнорировал роль народных масс, идеализировал русское самодержавие, украинских гетманов и старшину», і поруч: «Большой источниковедческой базой в освещении Северной войны отличается работа Д.Н. Бангыш-Каменского по истории Украины. Автор разоблачал коварную деятельность Мазепы, его провокационную роль в отношениях между Запорожьем и правительством России...» [6, 7, с. 124, 126]. Більш ревно автори видання ставилися до постатей М. Костомарова та М. Грушевського. Так, М. Костомарова, називаючи «буржуазно-націоналістичним істориком», звинувачували у використанні недостовірної джерельної бази: «Основываясь на документальном материале, введенном в научный оборот Н. Костомаровым (на его сомнительный характер указывали еще дореволюционные исследования), они тщетно пытаются изобразить крымского хана как союзника Б. Хмельницкого, без которого невозможно было ведение войны» [8, с. 135]. М. Грушевського автори «Историографии» звинувачували в антикомуністичних поглядах, а його історичні погляди відверто шкідливими: «Огромный вред развитию исторических знаний принесли работы украинских буржуазно-националистических историков П. Кулиша, В. Антоновича, М. Грушевского и других, выступивших с теорией «бесклассовости украинского народа» [9, с. 64].

1965 р. було видано бібліографічний довідник «История историчной науки в СРСР. Дожовтневий період». Дана робота охоплює період від давніх часів до першої половини XX ст. і висвітлює здобутки істориків у зазначений період. Слід вказати, що в даному бібліографічному покажчику містяться майже всі імена українських істориків, що, без сумніву, є позитивним. Так, у першій групі згадуються імена М. Максимовича, М. Грушевського, О. Рігельмана, Д. Багалія та багатьох інших. Подібно іншим роботам радянського періоду з історіописання, у змісті є розділ «Историки Украины», присвячений виключно вітчизняним українським історикам. Тут можна зустріти імена таких учених, як Н. Василенко, М. Драгоманов, О.Єфименко, О.Апанович та ін. Примітним є той факт, що не дивлячись на

всеосяжність і всеохоплюючість імен даного видання, діяльність українських істориків висвітлена здебільшого однобічно, не торкаючись їх концептуальних поглядів.

Слід констатувати, що даний твір є продуктом «відлиги», що містить позитивні та негативні риси відповідної доби. Так, його позитивним аспектом стало відтворення постатей і наукової спадщини українських істориків, які були заборонені в сталінські часи. Недоліком даної збірки є її тенденційність, відображення офіційної лінії. Але в цілому на сьогоднішній день дана робота є корисною для дослідників.

Новий погляд на історію українського селянства та робітництва представив І. Гуржій у своїй праці «Зародження робітничого класу України (кінець XVIII – пер. пол. XIX ст.)», який започаткував нову періодизацію історії робітничого класу, а також залучив до наукового обігу багату джерельну базу, що давало змогу подивитися на дану проблематику під новим кутом [10].

Прикладом послаблення політичного тиску на дослідників була поява досліджень локального характеру. Актуальності набула тематика історії Західної України. У даному заломленні працював відомий радянський вчений І. Компанієць, якому належать такі праці: «Боротьба за радянську владу на Буковині» (1950), «Революційний рух в Галичині, Буковині та Закарпатській Україні під впливом ідей Великого Жовтня (1917 – 1918)», «Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку XX ст. (1900 – 1919 рр.)» та інші [11].

Період «застою», який панував у радянському суспільно-політичному житті у другій половині 1960-х – другій половині 1980-х рр., спричинив негативний вплив на розвиток історичної науки. У дослідженнях панувала асиметричність, не дивлячись на те, що офіційно вивченню підлягали всі періоди історії. Як і раніше, пріоритет у вивченні віддавався радянському періоду. Багато праць було присвячено періоду давньої історії України, що розглядалася в руслі загального суспільного процесу з позицій марксистського розуміння історії. Серед таких слід зазначити праці М. Котляра «Галицька Русь у другій половині XVI – першій чверті XV ст.», В. Грабовецького «Гуцульщина в XIII – XIX столітті. Історіографічний нарис» та інші [12].

У середині 1980-х рр., коли у вітчизняних дослідників спостерігається підвищений інтерес до історіографії як наукового знання, у світ вийшла збірка статей «Історіография истории СССР: проблемы преподавания и изучения». Особливу увагу привертають статті, присвячені методиці викладання історіографії у вищих навчальних закладах. Такі автори, як О.З. Ваксер, А.Є. Шикло, Т.М. Бахтілова, Ю.О. Мошков та ін. розглядають структуру семінарських та лекційних занять, наголошують на провідних методах викладання цього курсу. У цілому, змістовне наповнення статей даної збірки не відрізняється від інших праць радянського періоду. Так, Ю.О. Мошков у статті «О содержании лекций по истории советской исторической науки» наголошує на універсальності лєнінського вчення, називаючи «вождя» «основоположником советской исторической науки» [13]. Роль Комуністичної партії визначалась як провідна в усіх галузях: «Большое влияние на подъем исследовательской работы оказала деятельность КПСС в идеологической области. Появились несомненные признаки общей зрелости советской исторической науки» [14, с. 150]. Слід зазначити, що загальний зміст статей виглядає більш-менш неупереджено, порівняно із працями доби «застою». Текст не вирізняється великою кількістю радянських історичних кліше, немає посилань на партійні з'їзди. Тож, дана збірка є корисною для сучасних істориків-дослідників.

У таких умовах історики більше уваги стали приділяти вивченню культурних процесів в Україні. Дана тематика майже не містила ідеологічного характеру, тому легко піддавалась об'єктивному аналізу історика. Так, Я. Ісаєвич видав такі монографії: «Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст.», «Джерела з історії української культури доби феодалізму», «Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні» тощо [15].

У радянські часи з історіографії писались не тільки монографії і статті, а й захищались дисертації. Актуальність визначалася у залежності із їх дотичністю до існуючої сучасності. «Найбажанішими» дисертаціями вважались ті, які були присвячені класичним радянським темам. У 1984 р. була написана дисертація «Советская историография Декабрьского вооруженного восстания 1905 г. на Украине», автором якої була О.А. Белоцька [16]. Дана праця насичена посиланнями на класиків марксизму-лєнінізму і в цілому відповідає

тогочасним стандартам історичного дослідження. Окрім того, робота має дидактичний характер, про що зазначено у вступі: «Кроме того, изучение и популяризация одной из самых ярких страниц истории революционной борьбы рабочего класса нашей страны служит делу воспитания советских людей на лучших боевых традициях российского пролетариата в духе социалистического патриотизма и интернационализма, формированию научного марксистско-ленинского мировоззрения» [17].

Подібні тенденції також були характерні для розвитку історичної науки у інших республіках СРСР. Серед дисертацій, написаних у 1950-х – 1980-х рр., можна назвати роботу Ахмеда Джамала «Советская историография (1960-х – начала 80-х годов). Проблемы интернационализации общественной жизни в СССР», праці О. М. Щодри «Историческая наука в Московском университете 1934 – 1941 гг.», Н. І.Канищевої «Предпосылки Великой Октябрьской социалистической революции в освещении западногерманской буржуазной историографии», В.В.Третьякова «История комбедов на Урале в советской исторической литературе второй половины 50 – начала 80-х гг.» та багатьох інших [18].

Слід зазначити, що друга половина 1980-х рр. не відзначилася для історичної науки масштабними змінами, не дивлячись на певне послаблення державного контролю за тематикою історичних досліджень через наростання кризової ситуації. Історичні дослідження продовжували залишатись підконтрольними державним органам. Але в зазначений період намітилася тенденція до розширення ареалу тем, що вивчалися, наукові роботи поступово наповнювалися раніше забороненими іменами.

Таким чином, радянська історіографія складає окремий пласт в загальноукраїнській історичній науці. Тогочасні дослідники при написанні своїх робіт дотримувались певних догм Комуністичної партії, яка виконувала керівну роль у розвитку історичної науки як частини ідеологічної політики держави. Дослідницька робота істориків обмежувалася колом бажаних тем для вивчення, серед яких були історія жовтневої доби, колгоспне будівництво, соціалістичне змагання, Велика Вітчизняна війна тощо. Із певними змінами в політичному режимі та періодичними послабленнями ідеологічного тиску, коло цих тем могло розширюватись, але все ж не виходило за межі «офіційної лінії». Здобутком істориків УРСР-СРСР другої половини ХХ ст. є видання монументальних узагальнюючих творів, які є корисними для дослідників і сьогодні. Негативними рисами є їх тенденційність та ідеологізованість.

1. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій / Я. С. Калакура. – К.: Генеза, 2012. – 512 с.; Яремчук В. П. Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби / В. П. Яремчук. – Острог, 2009. – 526 с.
2. Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця ХVІІ – початку ХVІІІ ст. / Відп. ред. І. О. Гуржій. АН УРСР. Інститут історії. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 532 с.
3. Рубинштейн Н. Л. Русская историография / Н. Л. Рубинштейн. – СПб., 2008. – 939 с.
4. Очерки истории исторической науки в СССР / Ред. кол.: М. Н. Тихомиров (отв. ред.), М. А. Алпатов, А. Л. Сидоров. – Т. 1. – М., 1955. – С. 604.
5. Историография истории Украинской ССР / под ред. Н. С. Шафета. – К., Наукова думка, 1987. – 553 с.
6. Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця ХVІІ – початку ХVІІІ ст. / Відп. ред. І. О. Гуржій. АН УРСР. Інститут історії. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 532 с.
7. Там само.
8. Там само.
9. Там само.
10. Гуржій І. О. Зародження робітничого класу України (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.) / І. О. Гуржій. – К., 1958. – 180 с.
11. Компанієць І. І. Боротьба за Радянську владу на Буковині / І. І. Компанієць. – К., 1950. – 64 с.; Революційний рух в Галичині, Буковині та Закарпатській Україні під впливом ідей Великого Жовтня (1917 – 1918). – К., 1957. – 111 с.; Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900 – 1919 рр.). – К., 1960. – 372 с.
12. Котляр М. Ф. Галицька Русь у другій половині ХVІ – першій чверті ХV ст.: Іст.-нумізматичне дослід. / М. Ф. Котляр – К., 1968. – 141 с.; Грабовецький В. В. Гуцульщина ХІІІ – ХІХ століть: іст. нарис / В. В. Грабовецький. – Л., 1982. – 151 с.
13. Историография истории СССР: проблемы преподавания и изучения: сб. науч. тр. / Отд-ние истории АН СССР, Науч. совет по проблеме «История исторической науки», Калининск. гос. ун-т, [ред. М. В. Нечкина и др.]. – Калинин, 1985. – 161 с.
14. Там само.

15. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст.: [монографія] / Я. Д. Ісаєвич. — К., 1966. — 251 с.; Джерела з історії української культури доби феодалізму. — К., 1972. — 144 с.; Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. — Л., 1983. — 155 с.
16. Белоцкая О. А. Советская историография Декабрьского вооруженного восстания 1905 г. на Украине / О. А. Белоцкая [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dissereat.com/content/sovetskaya-istoriografija-dekabrskogo-vooruzhennogo-vostaniva-1905-goda-na-ukraine>.
17. Там само.
18. Джамал А. А. Советская историография (1960-х – начала 80-х годов). Проблемы интернационализации общественной жизни в СССР / А. А. Джамал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dissereat.com/content/sovetskaya-istoriografija-1960-kh-nachala-80-kh-godov-problemy-internatsionalizatsii-obshche>; Щодра О. М. Историческая наука в Московском университете 1934 – 1941 гг. / О. М. Щодра [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dissereat.com/content/istoricheskaya-nauka-v-moskovskom-universitete-1934-1941-gg>; Канищева Н. И. Предпосылки Великой Октябрьской социалистической революции в освещении западногерманской буржуазной историографии / Н. И. Канищева [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dissereat.com/content/predposylki-velikoi-oktyabrskoi-sotsialisticheskoi-revoljutsii-v-osveshchenii-zapadnogermans>; Третьяков В. В. История комбедов на Урале в советской исторической литературе второй половины 50 – начала 80-х гг. / В. В. Третьяков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dissereat.com/content/istoriya-kombedov-na-urale-v-sovetskoi-istoricheskoi-literature-vtoroi-poloviny-50-nachala-80>.

Данная статья посвящена изучению состояния исторической науки в советской Украине во второй половине XX в. (1950-е – 1980-е гг.). Данный вопрос рассматривается в историографическом разрезе, что дает возможность опередлить концептуальные подходы советских украинских историков к написанию работ. В статье также дан анализ некоторым основным историографическим и историческим произведениям указанного периода, выявлены их положительные стороны и недостатки. Акцент был сделан на изучении академических изданий – монографий, коллективных трудов и диссертационных исследований.

Ключевые слова: историография, КПСС, идеологизация, клише, официальная линия партии.

This article cast light upon the development of the historical science in Ukrainian Soviet Socialistic Republic during the second half of XX century(1950 – 1980-s). The following question is reviled through historiography , which allows to make more precise conclusion about approaches of soviet Ukrainian historians in their works. Soviet historical science deals muchg with ideology and myths, in its work was based on the regulations and guidelines of the Communist Party of the Soviet Union, as a whole, is not a positive feature for history as scientific knowledge. The leading role of the Communist Party could be felt on all levels of life in Soviet society - from everyday life to science. Taking into account the strict control by the totalitarian Soviet regime of the scientific community in the country, history of the given period differs by bias and prejudice that are not typical for historical science at all. In this basis, today the question of the state of historical science in Soviet society in the second half of the twentieth century looks rather interesting . This study reveals some aspects of this question by analyzing key historiographical works Ukrainian Soviet historians 1950s – 1980s. In the article outlined and analyzed desired for scientists research issues, identified positive aspects of work and its drawbacks. Comparing the general political mood in Ukraine with scientific conjuncture in the historic environment, the work draws parallels between the official party line and content-ideological content historiographical works of the given period. Thus, such works as «Essays of historical science», «Historiography of the history of Ukrainian SSR», «History of historical science in the USSR», «Pre-October period», «Historiography of the history of USSR: problems of the teaching and study» and others. act as typical works that were the product of their own period. It should be noted that in the article also underlined the positive aspects of these works, which indicates that during work with scientific literature, the author tried to be as objective as possible.

It should be emphasized that the analysis of scientific publications 1950 – 1980's done without separation of it from its historical period, which namely mach the demands of the principle of historicism. Author traced that the main trend to writing scientific papers were identified with the existing political regime, for example, in the works of the leading role of the Communist Party has always appeared on the agenda and the basic provisions of the Marxist-Leninist doctrine were made dogmatic. Another positive feature of the article is that it analyzes not only the conceptual content of Soviet historical works but also outlined the organizational aspects of writing – from financial matters to individual cases during publishing.

Historical and historiographical works in the article are considered in chronological order according to the year of its publishing. So, in this article work presented in accordance with certain milestones so-called «classical» Soviet period («thaw», «stagnation», «perestroika»).

Equally important for the study is that in the article presented both collective work and monumental monographs, dissertations and research. This helps to reveal more precise picture of the situation of historical science in Soviet society and to identify the range of issues that interested scientists in the period of Soviet history. Thus, the author outlined the range of issues, often studied by Ukrainian Soviet historians, among them: the history of the Great October Revolution, the collective construction of socialist competition, the Great Patriotic War, industrial and agricultural development, growth improvement of the Soviet people, the history of the Communist Party and others.

Among the factual information and analysis the core of the works, the article deals with the psychological state of Soviet historians in the USSR, who worked under total control of totalitarian state. The study also reveals how Ukrainian historians successfully combined the requirements of the official party line, which included coverage of historical events and facts with regard to their demands and elements of national history, where the emphasis was made on the unique features of Ukrainian events and personalities.

As a whole, the article of Fedyun O. I meets the modern demands of history, research topic is up-to-date to the study, all the requirements for execution are designed in strict sequence. The article can be recommended for publication.

Keywords: *historiography, the CPSU, indoctrination, a cliché, the official line of the party.*

1. Kalakura Y. S. Ukrainian historiography: lectures / Y. S. Kalakura. – K. : Genesis, 2012. – 512 p.; Yaremchuk V. P. Ukrainian past in the historical science of post-Stalin era / V. P. Yaremchuk. – Ostrog, 2009. – 526 p.
2. Dyadychenko V. A. Essays of the socio-political structure of the Left-Bank Ukraine in the late XVII – early XVIII centuries. / Editor I. O. Gurzhiy. Academy of Sciences of the USSR. Institute of History. – K. : Publishing house of AS of the USSR, 1959. – 532 p.
3. Rubinstein N. L. Russian historiography / N. L. Rubinstein. – SPb., 2008. – 939 p.
4. Essays on the history of historical science in the USSR / Editorial board: M. N. Tikhomirov (Rep. Ed.), M. A. Alpatov, A. L. Sidorov. – T. 1. – M., 1955. – P. 604.
5. The historiography of the history of the Ukrainian SSR / ed. N. S. Shafeta. – K., Naukova Dumka, 1987. – 553 p.
6. Look the same.
7. Look the same.
8. Look the same.
9. Look the same.
10. Gurzhiy I. O. The emergence of the working class in Ukraine (the end of XVIII – first half of XIX century.) / I. O. Gurzhiy. – K., 1958. – 180 p.
11. Kompaniets I. I. The struggle for Soviet power in Bukovina / I. I. Kompaniyets. – K., 1950. – 64 p. ; The revolutionary movement in the Galicia, the Bukovina and the Transcarpathia Ukraine under the influence of the Great October Revolution (1917 – 1918). – K., 1957. – 111 p.; The situation and the struggle of the working masses in the Galicia, the Bukovina and the Transcarpathia in the early XX century. (1900 – 1919). – K., 1960. – 372 p.
12. Kotlyar M. F. Galician Rus in the second half of XVI – first quarter of the XV century: Hist.-numismatic research. / M. F. Kotlyar – K., 1968. – 141 p.; Grabovetsky V. V. Huzulschyna in the XIII – XIX centuries: historical review / V. V. Grabovetsky. – L., 1982. – 151 p.
13. Historiography of Soviet history: the problems of teaching and learning: a collection of scientific works / Department of History of the USSR, Scientific Council of «The History of Historical Science», Kalinin state. University; Ed. M. V. Nechkina. – Kalinin, 1985. – 161 p.
14. Look the same.
15. Isayevych Y. D. Brotherhood and their role in development of Ukrainian culture XVI – XVIII centuries. : [monograph] / Y. D. Isayevych. – K., 1966. – 251 p.; Sources on the history of Ukrainian culture of feudalism. – K., 1972. – 144 p. ; Ivan Fedorov and the emergence of printing in Ukraine. – L., 1983. – 155 p.
16. Belockaya O. A. Soviet historiography of the December armed uprising in 1905 in the Ukraine / O. A. Belockaya [Electron resource]. – Access mode: <http://www.dissereat.com/content/sovetskaya-istoriografiya-dekabrskogo-vooruzhennogo-vosstaniya-1905-goda-na-ukraine>.
17. Look the same.
18. Jamal A. A. Soviet historiography (1960's – early 80's). The problem of internationalization of public life in the USSR / A. A. Jamal [Electron resource]. – Access mode: <http://www.dissereat.com/content/sovetskaya-istoriografiya-1960-kh-nachala-80-kh-godov-problemy-internatsionalizatsii-obsheche>; Shchodra O. M. Historical science at Moscow University in 1934 – 1941 years. / O. M. Shchodra [Electron resource]. – Access mode: <http://www.dissereat.com/content/istoricheskaya-nauka-v-moskovskom-universitete-1934-1941-gg>; Kanisheva N. I.

Background of the Great October Socialist Revolution in the light of the West bourgeois historiography / N. I. Kanisheva [Electron resource]. – Access mode: <<http://www.dissercat.com/content/predposylki-velikoi-oktyabrskoi-sotsialisticheskoi-revoljutsii-v-osveshchenii-zapadnogermans>>; Tretyakov V.V. History of Poor Peasants' Committees in the Urals in the Soviet historical literature of the second half of the 50 – early 80-s. / V. V. Tretyakov [Electron resource]. – Access mode: <http://www.dissercat.com/content/istoriya-kombedov-naturala-v-sovetskoi-istoricheskoi-literature-vtoroi-poloviny-50-nachala-8>.

© Федюн О. І.

Стаття надійшла до редколегії 15. 10. 2015 р.